การถอดบทเรียนแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรีเพื่อการท่องเที่ยวบูรณาการสู่การจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา

Local Wisdom Lesson Distilled in Thonburi Old Town Conservation Area for Tourism Integrated in to Learning Management in School

นงเยาว์ อุทุมพร

Nongyao Utoomporn

รองศาสตราจารย์ ดร.ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

Assoc. Prof. Dr. Faculty of Education, Dhon Buri Rajabhat University

Corresponding author. e-mail: nongyao.u@dru.ac.th

Received : January 9, 2023
Revised : June 21, 2023
Accepted : December 25, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรี และ 2) ถอดบทเรียนแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรีเพื่อการท่องเที่ยวบูรณาการสู่การจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วยผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 15 คน และผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ ศึกษานิเทศก์ ครู อาจารย์ จำนวน 7 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรี ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุ 61 ปีขึ้นไป จบการศึกษาสูงกว่าระดับมัธยมศึกษา อาศัยอยู่ในเขตธนบุรีมากที่สุด ผลงานส่วนใหญ่เป็นงานที่ต้องใช้ฝีมือและมีความเก่าแก่ สาขาที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นมากที่สุด คือ สาขาคหกรรมด้านอาหาร กระบวนการเรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์มีลักษณะที่แตกต่างกัน คือ การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการได้รับการถ่ายทอดจากบิดามารดา บรรพบุรุษ เครือญาติ สำหรับกรรมวิธีในการผลิตไม่ซับซ้อนเน้นการผลิตที่ทำกันได้ง่ายและใช้วัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น 2) การถอดบทเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่นบูรณาการสู่การจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรีเพื่อการท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นสาขาคหกรรมด้านอาหาร สาขาศิลปกรรมด้านงานประดิษฐ์ และสาขาศิลปกรรมด้านหัตถกรรม สามารถบูรณาการกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยได้ทั้งในรายวิชาพื้นฐาน รายวิชาเพิ่มเติมและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยสามารถนำไปบูรณาการในสาระการอ่าน การเขียน การฟัง การดูและการพูด และหลักการใช้ภาษาไทย ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3

คำสำคัญ: การถอดบทเรียน, ภูมิปัญญาท้องถิ่น, การจัดการเรียนรู้

Abstract

The objectives of this research were (1) to study the learning resources that are local wisdom in Thon Buri Old Town Conservation Area, and (2) to study lessons distilled for the integration of knowledge about local wisdom in Thon Buri Old Town Conservation Area for Tourism Integrated in to Learning Management in School. This study was a qualitative research. The key research informants were 15 local wisdom persons, and 7 experts classified into supervisors, and teachers. The employed research tool was an interview form. Research data were analyzed with the use of content analysis. The research results showed that (1) the majority of local wisdom persons in Thon Buri Old Town Conservation Area were females, aged over 61 years, with educational qualification of higher than secondary education; most of them lived in Thon Buri area; the majority of their tasks were those that required artisans' special skills and were anciently inherited from generation to generation; the field of study that had the highest degree of local wisdom was the home economics about food; the learning processes and accumulated experiences had different characteristics, i.e. self-access learning and inheritance from parents, ancestors and kin; in terms of production procedures, they were not complicated with the emphasis on easy production process and the use of materials available in the local community; and (2) the majority of lessons that were taken from local wisdom integrated into learning management in schools in Thonburi Old Town Conservation Area for Tourism included the field of food branch of home economics, the field of invention arts, and the field of fine arts and handicrafts; they could be integrated with the Thai Language Learning Area in both the foundation courses, supplementary courses, and learner development activities, with the integration in the reading, writing, listening, seeing, and speaking substances as well as the the principles of Thai language usage at Grades 7 – 9.

Keywords: Lesson distilled, Local wisdom, Learning management

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันรัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก เพราะเป็นที่มาของรายได้สำคัญของประเทศ การลงทุนในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว นอกจากผลประโยชน์จะตกอยู่ภายในประเทศแล้ว ยังช่วยสร้างงาน สร้างอาชีพให้กับประชาชน ก่อให้เกิดการกระจายรายได้ กระจายงานไปสู่ท้องถิ่น ชุมชนต่าง ๆ เป็นการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจอันสำคัญของประเทศ โดยในแต่ละปีจะมีรายได้จากการท่องเที่ยวจำนวนหลายแสนล้านบาท และคาดการณ์ว่าปี 2564 จะมีรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติประมาณ 5 แสนล้านบาท จากการประเมินสถานการณ์อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทยภายใต้โครงการ TAT Tourism Recovery Tracker (สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์, 2564) จึงส่งผลต่อการแข่งขันที่รุนแรงทั้งจากภายในประเทศและจากต่างประเทศ ดังนั้นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจะต้องปรับเปลี่ยนตามความต้องการของนักท่องเที่ยวมากขึ้น

โดยนักท่องเที่ยวมีการเปลี่ยนแปลงความต้องการจากการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหรือพบเห็นสิ่งแปลกใหม่ กลายเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการมีประสบการณ์โดยตรง การเข้าไปเรียนรู้และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ต่าง ๆ ทำให้รูปแบบการท่องเที่ยวจึงเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่ง คือ เขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรี ประกอบด้วยเขตธนบุรี เขตคลองสาน เขตบางกอกน้อย เขตบางกอกใหญ่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ที่มีมากมายทั้งสาขาศิลปกรรม ด้านหัตถกรรมและงานประดิษฐ์ สาขาคหกรรม ด้านอาหารและการประดิษฐ์เครื่องนุ่งห่ม สาขาสาธารณสุข ด้านสมุนไพรต่าง ๆ รวมทั้งด้านศาสนาและประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ ในแต่ละปีจะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวและศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้เป็นจำนวนมาก ได้แก่ ขนมฝรั่งกุฎีจีน มะตูมเชื่อม หัวโขน ขลุ่ยบ้านลาว หมี่กรอบ ร.5 ขันลงหินบ้านบุ เครื่องสแตนเลส เป็นต้น ดังนั้นการพัฒนาการท่องเที่ยวเขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรีในแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ให้ชุมชนโดยเฉพาะสถานศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมจะเป็นแนวทางหนึ่งที่ให้เยาวชนรุ่นใหม่ได้เห็นความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนของตนเองและยังสามารถใช้ความรู้ที่ได้เรียนรู้มาจากสถานศึกษาเพื่อช่วยในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรี จะเป็นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของท้องถิ่นเพื่อนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชนมากยิ่งขึ้น

การนำองค์ความรู้เกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรีเพื่อการท่องเที่ยวสู่เยาวชนรุ่นใหม่ที่นิยมคือการจัดการความรู้ที่เป็นการถอดบทเรียน ซึ่งการถอดบทเรียนเป็นองค์ประกอบของการจัดการความรู้รูปแบบหนึ่งที่เน้นการเสริมสร้างความรู้ในกลุ่มที่เป็นระบบ เพื่อสกัดความรู้ที่ฝังลึกในตัวคนและความรู้ของท้องถิ่นออกมาเป็นบทเรียนที่สามารถนำไปสรุปและสังเคราะห์เป็นเอกสารชุดความรู้ คู่มือ ตำรา สื่อรูปแบบต่าง ๆ ที่บุคคลอื่นสามารถเรียนรู้และนำไปปรับใช้ให้การปฏิบัติงานมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น (วาสนา เพิ่มพูล, 2554, น. 1) เขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรีมีแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นหลากหลายสาขา โดยแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้ถือเป็นแหล่งเรียนรู้ของทั้งผู้สอนและผู้เรียน ซึ่งความรู้และประสบการณ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นยังไม่ได้มีการรวบรวมความรู้ ดังนั้นการจัดการความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ในด้าน ต่าง ๆ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาให้กับคนรุ่นต่อไปรวมทั้งพัฒนาต่อยอดให้เป็นที่ศึกษาเรียนรู้สำหรับนักท่องเที่ยวที่สนใจได้อีกด้วย

ผู้วิจัยจึงสนใจวิจัยเรื่อง การถอดบทเรียนแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรีเพื่อการท่องเที่ยวบูรณาการสู่การจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน ตลอดจนนำผลจากการถอดบทเรียนไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ในหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อให้เด็กรุ่นใหม่ได้เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นองค์ความรู้ของคนในชาติและเกิดความภาคภูมิใจรวมทั้งสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้เพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนได้อีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรี

2. เพื่อถอดบทเรียนแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรี เพื่อการท่องเที่ยวบูรณาการสู่การจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา

ขอบเขตการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายให้ข้อมูล ได้แก่ กลุ่มผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่าง ๆ ในแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรีเพื่อการท่องเที่ยว จำนวน 15 คน และกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ ศึกษานิเทศก์ ครู อาจารย์ จำนวน 7 คน

ขอบเขตเนื้อหา เป็นการศึกษาแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรีเพื่อการท่องเที่ยวบูรณาการสู่การจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา และการถอดบทเรียนแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรีเพื่อการท่องเที่ยวบูรณาการสู่การจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาเฉพาะในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

ขอบเขตพื้นที่ เขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรีประกอบด้วยเขตธนบุรี เขตคลองสาน เขตบางกอกน้อย เขตบางกอกใหญ่

นิยามศัพท์เฉพาะ

แหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูล ข่าวสาร ความรู้และประสบการณ์หรือเป็นสถานที่เพื่อการเรียนรู้ อาจเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือตั้งใจจัดสร้างขึ้นหรือเป็นความรู้ในแต่ละบุคคลจากการคิดปฏิบัติและสร้างความรู้ด้วยตนเอง แหล่งการเรียนรู้จึงเป็นศูนย์รวมข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศและประสบการณ์ที่สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้

การถอดบทเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง วิธีการจัดการความรู้โดยการสกัดความรู้ ภูมิปัญญาหรือประสบการณ์ที่ฝังลึกจากผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งความรู้ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงานทั้งความสำเร็จและความล้มเหลวออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการทำงานในอนาคตให้บรรลุเป้าหมายหรือเป็นความรู้ใหม่ ๆ ที่เผยแพร่ให้สังคมได้เรียนรู้ ในที่นี้เน้นการถอดบทเรียนแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรีเพื่อการท่องเที่ยวบูรณาการสู่การจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยว หมายถึง องค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตซึ่งเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์และความเฉลียวฉลาดของคนแต่ละคน ผ่านกระบวนการเลือกสรร เรียนรู้ ปรุงแต่ง พัฒนาและมีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ในที่นี้เน้นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นภายใต้การรักษา อนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยว รวมถึงสิ่งแวดล้อม

สังคมและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นนั้นในงานวิจัยนี้ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรี

ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง บุคคลที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยวในเขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรีที่เป็นผู้มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในเรื่องนั้น ๆ เป็นอย่างดี และประสบความสำเร็จมีผลงานเป็นที่ยอมรับของคนโดยทั่วไป สามารถเผยแพร่และถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แพร่หลายกับคนรุ่นต่อไป

เขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรี หมายถึง เขตธนบุรี เขตคลองสาน เขตบางกอกน้อย เขตบางกอกใหญ่ ซึ่งมีจุดเด่นร่วมกันที่สำคัญเรื่องหนึ่ง คือ แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ที่มีมากมายโดยมีความโดดเด่นคือสาขา คหกรรมด้านอาหาร สาขาศิลปกรรมด้านหัตถกรรม และสาขาศิลปกรรมด้านงานประดิษฐ์

หลักสูตรท้องถิ่นสถานศึกษา หมายถึง การกำหนดแนวทางการจัดทำสาระของหลักสูตรซึ่งเป็นเอกสารหรือแผนการจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ในที่นี้ได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นจากชุมชนในเขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรีเพื่อการท่องเที่ยวมาสอดแทรกบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ซึ่งเกิดจากการมีส่วนร่วมของบุคลากรและผู้เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้และเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้เกิดความรัก ความภูมิใจในความเป็นไทย

การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง การจัดการเรียนรู้โดยเชื่อมโยงเนื้อหาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรีเพื่อการท่องเที่ยว มาใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิต เห็นคุณค่าและเกิดความรัก ความภาคภูมิใจในความเป็นไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาวิจัยภาคสนามในพื้นที่ในเขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรี เก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ โดยมีรายละเอียดขั้นตอนการดำเนินการเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรี

ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาภาคสนาม คือ ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอนุรักษ์เมืองเก่าในสาขาคหกรรมด้านอาหาร สาขาศิลปกรรมด้านหัตถกรรม สาขาศิลปกรรมด้านงานประดิษฐ์ จำนวน 15 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การศึกษาสังเกต และสัมภาษณ์เชิงลึก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แนวคำถามในการสัมภาษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีประเด็นเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติ กระบวนการเรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์ กรรมวิธีในการผลิตผลิตภัณฑ์ การถ่ายทอดและอื่น ๆ ของภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรี

2. เครื่องมือที่ใช้ในการบันทึกข้อมูล ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป สมุดบันทึกการปฏิบัติงานภาคสนาม

การพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน แล้วนำมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย กำหนดขอบข่ายนิยามของตัวแปร แล้วร่างแนวคำถามในการสัมภาษณ์ให้สอดคล้อง และครอบคลุมกับนิยามของตัวแปร

2) การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คนพิจารณาความตรงเชิงเนื้อหา ความเหมาะสม ความชัดเจนเกี่ยวกับภาษา และปรับปรุงแก้ไขให้มีความสมบูรณ์ก่อนนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลจริง

3) จัดทำแนวคำถามในการสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

มีการดำเนินงานดังนี้

1. นัดหมายวัน เวลา และสถานที่เพื่อดำเนินการสัมภาษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามแนวคำถามในการสัมภาษณ์ที่ได้จัดส่งให้ล่วงหน้า

2. ชี้แจง เป้าหมาย วัตถุประสงค์ ประโยชน์ที่ทุกฝ่ายจะได้รับจากการถอดบทเรียนในครั้งนี้ พร้อมทั้งแจ้งแนวทางในการดำเนินการ

3. ดำเนินการสัมภาษณ์ตามแนวคำถามที่กำหนดไว้ ตามวัน และสถานที่ในการสัมภาษณ์ เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในประเด็นข้อมูลทั่วไปของภูมิปัญญา กระบวนการเรียนรู้และการสั่งสมประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลงาน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) เพื่อสืบค้นความรู้จากการปฏิบัติงาน สรุปผลการวิเคราะห์จำแนกเป็นหมวดหมู่เพื่อมุ่งตอบประเด็นคำถามการวิจัย

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) เป็นการตรวจสอบข้อมูลได้จากเวลา สถานที่และบุคคล กรณีที่ข้อมูลมีความขัดแย้งกันก็จะกลับไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลอีกครั้งโดยเปลี่ยนเวลา สถานที่ บุคคลต่างกันเพื่อยืนยันว่าได้ข้อมูลเหมือนเดิมหรือไม่ และตรวจสอบแบบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (methodological triangulation) โดยใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การใช้การสังเกตและการสนทนากลุ่ม และจากเอกสารที่เกี่ยวข้องควบคู่กัน

ขั้นตอนที่ 2 ถอดบทเรียนแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรีเพื่อการท่องเที่ยวบูรณาการสู่การจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา

ผู้ให้ข้อมูล คือ ศึกษานิเทศก์ ครู อาจารย์ จำนวน 7 คน โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกคือ เป็นผู้มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องในการถอดบทเรียนแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยวบูรณาการสู่การจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบประเมิน (ร่าง) การบูรณาการองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรีเพื่อการท่องเที่ยวสู่การจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา

การเก็บรวบรวมข้อมูล

โดยการจัดประชุมวิพากษ์ (ร่าง) การบูรณาการองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรีเพื่อการท่องเที่ยวสู่การจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา มีการดำเนินการ ดังนี้

1) ทำหนังสือเชิญผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 คน ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักให้เข้าร่วมประชุมวิพากษ์ ตามวัน เวลาที่กำหนด พร้อมทั้งส่งสรุปผลการวิจัย และ “(ร่าง) การบูรณาการองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรีเพื่อการท่องเที่ยวสู่การจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา” ให้ผู้ให้ข้อมูลล่วงหน้าทุกคน และจัดส่งลิงก์เชิญผู้เชี่ยวชาญเข้าห้องประชุม

2) เริ่มการประชุมโดยการคณะผู้วิจัยกล่าวชี้แจงความเป็นมาวัตถุประสงค์ในการวิจัย และสรุปผลการวิจัยรวมทั้งนำเสนอวัตถุประสงค์ในการประชุมวิพากษ์ (ร่าง) ดังกล่าว

3) ดำเนินการประชุมโดยเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญได้พิจารณา ตามประเด็นที่กำหนดไว้ (ร่าง) การบูรณาการองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรีเพื่อการท่องเที่ยวสู่การจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา โดยผู้เชี่ยวชาญได้เสนอความคิดตามประเด็นที่กำหนดอย่างกว้างขวาง

4) สรุปประเด็นที่ได้รับจากการประชุม

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรี

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรีเพื่อการท่องเที่ยว ในภาพรวมได้ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นจำนวน 15 คน จำแนกตามสาขาที่ทำการศึกษาประกอบด้วย ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาคหกรรมด้านอาหาร สาขาศิลปกรรมด้านหัตถกรรม และสาขาศิลปกรรมด้านงานประดิษฐ์ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลงานหรือผลิตภัณฑ์ กระบวนการเรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์ การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญา ลักษณะผลิตภัณฑ์/ผลงาน และอื่น ๆ ของภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรีเพื่อการท่องเที่ยว โดยสรุปมีดังนี้

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเพศหญิงมากที่สุด จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 93.33 มีอายุ 61 ปีขึ้นไป จำนวน 9 คนคิดเป็นร้อยละ 60 และส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับสูงกว่ามัธยมศึกษา จำนวน 7 คนคิดเป็นร้อยละ 46.67 มีสถานภาพสมรสมากที่สุด จำนวน 12 คนคิดเป็นร้อยละ 80 อาศัยอยู่ในเขตธนบุรีมากที่สุด จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 66.67

สาขาที่มีผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นมากที่สุด คือ สาขาคหกรรมด้านอาหาร จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 60 รองลงมาคือ สาขาศิลปกรรมด้านหัตถกรรม และสาขาศิลปกรรม ด้านงานประดิษฐ์ จำนวน 3 คนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 20

กระบวนการเรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์

ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ละท่านจะมีกระบวนการเรียนรู้และการสั่งสมประสบการณ์ในลักษณะที่แตกต่างกัน กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นได้มาโดยสรุปได้ดังนี้

1) การเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการเรียนรู้การทำโดยสังเกตคนอื่นที่ทำแล้วลองหัดทำตามและค่อย ๆ พัฒนาฝีมือเพิ่มมากขึ้น บางคนมีการคิดค้นและการลองถูกลองผิดด้วยตนเอง โดยต่อยอดจากเดิมให้มีผลิตภัณฑ์ในรูปแบบที่แปลกใหม่มากขึ้น หรือมีการศึกษาเพิ่มเติมและต่อยอดจากสิ่งที่ตนเองเคยมีประสบการณ์หรือมีความรู้อยู่บ้างนำมาปรับให้เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ออกมา

2) การได้รับการถ่ายทอดมาจากบิดามารดา บรรพบุรุษ หรือเครือญาติ ซึ่งส่วนใหญ่จะเห็นบิดา มารดา หรือคนในครอบครัว ปู่ ย่า ตา ยาย ทำกันในครอบครัวมาตั้งแต่ยังเด็ก และส่งต่อให้ลูกหลานได้ทำอาชีพนี้เรื่อยมา ส่วนใหญ่ยังคงอนุรักษ์กระบวนการและวิธีการผลิต ถ้าเป็นอาหารก็ยังคงรสชาติไว้ในแบบคงเดิม แต่มีการเปลี่ยนบรรจุภัณฑ์สำหรับการจำหน่ายให้ทันสมัยเหมาะกับยุคสมัยมากขึ้น ถ้าเป็นทางด้านศิลปกรรมก็จะคิดผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ หรือใช้วัสดุแปลกใหม่เพิ่มเติมจากเดิม เช่น การทำขลุ่ยจากการใช้ไม้มาเป็นใช้ท่อพีวีซี เป็นต้น และมีการปรับปรุงพัฒนารูปแบบให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดในปัจจุบัน

ผลิตภัณฑ์หรือผลงาน

ผลิตภัณฑ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรีเพื่อการท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นสาขาคหกรรมด้านอาหาร อาหารบางอย่างได้มีการพัฒนาปรับปรุงให้มีความแปลกใหม่ให้เป็นที่ต้องการของตลาดมากขึ้น มีการพัฒนาสูตรเพื่อให้อร่อยและน่ารับประทานมากยิ่งขึ้นและให้มีความแตกต่างจากของคนอื่น ๆ เพื่อสร้างจุดขายให้กับอาหาร รวมทั้งมีการบรรจุภัณฑ์ที่ทันสมัย น่าสนใจ ราคาไม่แพงมากนัก บางอย่างก็ไม่ได้มีการปรับแต่งเพิ่มเติม เช่น ห่านพะโล้ ท่าดินแดง ซึ่งไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงสูตรแต่อย่างใด ส่วนใหญ่จะปรับในเรื่องของบรรจุภัณฑ์ให้ทันสมัย จำหน่ายได้ง่ายขึ้น

ผลิตภัณฑ์หรือผลงานที่เป็นสาขาศิลปกรรมด้านงานประดิษฐ์ และสาขาศิลปกรรมด้านหัตถกรรม ส่วนใหญ่เป็นผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีมานานตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป เป็นงานที่ต้องใช้ฝีมือในการผลิต มีการฝึกฝนฝีมือจนเกิดความชำนาญ เป็นงานที่ต้องมีความประณีต สวยงาม และต้องอาศัยความรู้ ประสบการณ์และความชำนาญของผู้ทรงภูมิปัญญาอย่างแท้จริง บางผลิตภัณฑ์หลังจากที่ได้รับการถ่ายทอดก็ได้ฝึกฝนลองปฏิบัติด้วยตนเอง มีการศึกษาค้นคว้า ลองผิดลองถูกจนชำนาญในการทำ และยังมีการพัฒนาเป็นสัตว์อื่น ๆ เช่น ยีราฟกระต่าย ดาวกระดาษ เป็นต้น สาขาศิลปกรรมด้านหัตถกรรม ได้แก่ สแตนเลส เป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น และมีการได้พัฒนาต่อยอดจากขันลงหินที่ใช้วัสดุที่มีราคาแพงมาเป็นการใช้สแตนเลสในการผลิต การผลิตก็ง่ายกว่าและพัฒนาเป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่น่าสนใจตรงกับความต้องการของลูกค้าและตลาดในปัจจุบัน

2. ผลการถอดบทเรียนแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรีเพื่อการท่องเที่ยวบูรณาการสู่การจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา

การบูรณาการองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรีเพื่อการท่องเที่ยวบูรณาการสู่การจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยที่ผ่านการวิพากษ์จากผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องและมีการปรับปรุงให้มีความครอบคลุมชัดเจนและมีความสมบูรณ์มากขึ้นแล้ว มีสาระสำคัญดังนี้

2.1 ภูมิปัญญาที่ 1 ขนมฝรั่งกุฎีจีน (หลานแม่เป้า), ภูมิปัญญาที่ 3 กิมเอ็งกล้วยเชื่อมตลาดพลู ภูมิปัญญาที่ 6 น้ำใบบัวบก ภูมิปัญญาที่ 10 มะตูมเชื่อม เป็นสาขาคหกรรมด้านอาหาร และภูมิปัญญาที่ 11 ขันลงหินบ้านบุ สาขาศิลปกรรม ด้านหัตถกรรม บูรณาการกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ดังนี้

สาระที่ 1 การอ่าน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3

สาระที่ 2 การเขียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3

สาระที่ 3 การฟัง การดู และการพูดชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3

สาระที่ 4 หลักการใช้ภาษาไทยชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

2.2 ภูมิปัญญาที่ 2 หมูออมสิน สาขาศิลปกรรมด้านงานประดิษฐ์ บูรณาการกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

สาระที่ 1 การอ่าน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3

สาระที่ 2 การเขียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3

สาระที่ 3 การฟัง การดู และการพูดชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3

สาระที่ 4 หลักการใช้ภาษาไทยชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

2.3 ภูมิปัญญาที่ 4 หมี่กรอบ ร.5 สาขาคหกรรมด้านอาหาร บูรณาการกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

สาระที่ 1 การอ่าน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3

สาระที่ 2 การเขียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3

สาระที่ 3 การฟัง การดู และการพูดชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3

สาระที่ 4 หลักการใช้ภาษาไทยชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 - 3

2.4 ภูมิปัญญาที่ 5 ผัดไทยโบราณ ภูมิปัญญาที่ 13 ห่านพะโล้ ท่าดินแดง ภูมิปัญญาที่ 14 ขนมบดิน เป็นสาขาคหกรรมด้านอาหาร และ ภูมิปัญญาที่ 15 ผลิตภัณฑ์ผ้าถักริมโครเชต์ สาขาศิลปกรรมด้านงานประดิษฐ์ บูรณาการกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

สาระที่ 1 การอ่าน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3

สาระที่ 2 การเขียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3

สาระที่ 3 การฟัง การดู และการพูดชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3

สาระที่ 4 หลักการใช้ภาษาไทยชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

2.5 ภูมิปัญญาที่ 7 ขนมเบื้องญวน สุอาภา ตลาดพลู สาขาคหกรรมด้านอาหาร ภูมิปัญญาที่ 8 หัวโขน สาขาศิลปกรรมด้านงานประดิษฐ์ ภูมิปัญญาที่ 9 ขลุ่ยมงคล และภูมิปัญญาที่ 12 เครื่องสแตนเลส เป็นสาขาศิลปกรรมด้านหัตถกรรมบูรณาการกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

สาระที่ 1 การอ่าน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3

สาระที่ 2 การเขียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3

สาระที่ 3 การฟัง การดู และการพูดชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3

สาระที่ 4 หลักการใช้ภาษาไทยชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยครั้งนี้ มีประเด็นสำคัญที่ควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์

ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นมีกระบวนการเรียนรู้และการสั่งสมประสบการณ์ในลักษณะที่แตกต่างกัน ผู้ทรงภูมิปัญญาบางคนศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการเรียนรู้จากการสังเกตคนอื่นที่ทำแล้วลองหัดทำตามและค่อย ๆ พัฒนาฝีมือเพิ่มมากขึ้น บางคนมีการคิดค้นและการลองผิดลองถูกด้วยตนเองต่อยอดจากเดิมให้มีผลิตภัณฑ์ในรูปแบบที่แปลกใหม่มากขึ้น มีการใช้วัสดุที่มีราคาถูกลงและสามารถนำวัสดุมาพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้ทันสมัยตรงกับความต้องการของลูกค้าหรือผู้ที่มาท่องเที่ยวในชุมชนเมืองเก่ามากขึ้น หรือมีการศึกษาเพิ่มเติมและต่อยอดจากสิ่งที่ตนเองเคยมีประสบการณ์หรือมีความรู้อยู่บ้างนำมาปรับให้เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ออกมา ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นบางคนก็ได้รับความรู้มาจากการถ่ายทอดมาจากบิดามารดา บรรพบุรุษ เครือญาติ ซึ่งส่วนใหญ่จะเห็นบิดา มารดาหรือคนในครอบครัว ได้แก่ ปู่ ย่า ตา ยาย ซึ่งทำกันในครอบครัวตั้งแต่ยังเด็ก และส่งต่อให้ลูกหลานได้ทำอาชีพนี้เรื่อยมา โดยมีการพัฒนาบรรจุภัณฑ์สำหรับการจำหน่ายให้ทันสมัยเหมาะกับยุคสมัยมากขึ้น สอดคล้องกับ สำราญ ผลดี (2561, น. 363 - 366) ได้กล่าวว่า สิ่งที่จะเรียกว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นได้นั้นจะต้องมีลักษณะสำคัญอีก 2 ประการ คือ 1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นจะต้องเป็นองค์ความรู้ที่มีการสั่งสม และการถ่ายทอดสืบต่อกันมาอย่างเป็นระบบโดยผ่านกระบวนการทางสังคมของท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น การถ่ายทอดโดยการเล่าเรียนจากวัดหรือสำนัก การถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ จากครอบครัว จากการเรียนรู้ จากคำบอกเล่า อันเป็นผลมาจากความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นทั้งจากมนุษย์ด้วยกันเอง จากธรรมชาติแวดล้อม หรือจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่พบเห็น จนท้องถิ่นนั้นสามารถหาข้อสรุปเป็นองค์ความรู้ และนำมาเพื่อใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันของตนเองและท้องถิ่นได้ 2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นจะต้องมีลักษณะเป็นพลวัต หรือมีการเปลี่ยนแปลงไปตามความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการ และสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป นำมาซึ่งการปรับปรุง ปรับเปลี่ยน และสร้างสรรค์ภูมิปัญญานั้นอย่างมีคุณค่า และสอดคล้องกับงานวิจัยของเรไร ไพรวรรณ์ (2553) ที่สรุปว่า กระบวนการเรียนรู้ ตามธรรมชาติของมนุษย์ มีอยู่ 8 รูปแบบหลัก ๆ คือ การลองผิดลองถูก การลงมือทำจริง การสาธิตวิธีการ /การสั่งสอนด้วยการบอกเล่า การเรียนรู้โดยพิธีกรรมมาจากศาสนา การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม และครูพักลักจำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่ยังคงอนุรักษ์กระบวนการและวิธีการผลิต ถ้าเป็นอาหารก็

ยังคงรสชาติไว้ในแบบคงเดิม ถ้าเป็นทางด้านศิลปกรรมก็จะคิดผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ หรือใช้วัสดุแปลกใหม่เพิ่มเติมจากเดิม และมีการปรับปรุงพัฒนารูปแบบให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดในปัจจุบัน ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นจะนำความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดมาใช้ในการประกอบอาชีพ สร้างรายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัว มีหน่วยงานของรัฐหลายหน่วยงานเข้ามาส่งเสริมสนับสนุนเพื่อให้เกิดการสร้างงานสร้างรายได้ให้กับคนในท้องถิ่นชุมชนมากขึ้น โดยหน่วยงานรัฐมีการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่รู้จักกับลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมภายในชุมชน ซึ่งรูปแบบการถ่ายทอดนั้นมีความหลากหลายแต่มุ่งเน้นที่จะยังคงให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้ไม่สูญหายไปจากชุมชนท้องถิ่นหรือสังคมของไทย

2. ประเด็นเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ผลงาน

ผลิตภัณฑ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรีเพื่อการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ เป็นสาขาคหกรรมด้านอาหาร อาหารที่ได้รับการสืบทอดมาบางอย่างได้มีการพัฒนาปรับปรุงให้มีความแปลกใหม่ให้เป็นที่ต้องการของตลาดมากขึ้น ลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมในชุมชนเมื่อได้รับประทานอาหารก็ติดใจพูดปากต่อปาก ทำให้คนอยากเข้ามารับประทานอาหารเพิ่มมากขึ้น เป็นการประชาสัมพันธ์ให้กับชุมชนสร้างรายได้และความเจริญให้กับคนในชุมชนมากยิ่งขึ้น อาหารบางอย่างมีการพัฒนาสูตรเพื่อให้อร่อยและน่ารับประทานมากยิ่งขึ้นและเพื่อให้มีความแตกต่างจากของคนอื่น ๆ เพื่อสร้างจุดขายให้กับอาหาร รวมทั้งมีการบรรจุภัณฑ์ที่ทันสมัยน่าสนใจ ราคาไม่แพงมากนัก บางอย่างก็ไม่ได้มีการปรับแต่งเพิ่มเติมยังคงรสชาติและกรรมวิธีการผลิตไว้คงเดิม วัสดุที่ใช้ในการผลิตส่วนใหญ่ก็เป็นวัสดุที่หาง่ายและมีอยู่ในท้องถิ่น เช่น มะตูมที่เป็นผลไม้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ต่อมาได้คิดทำเป็นมะตูมเชื่อม ซึ่งเป็นวิธีการถนอมอาหารที่เก็บไว้บริโภคได้นานขึ้นสอดคล้องกับงานวิจัยของ อดิสรณ์ เรืองจุ้ย (2550, น. 20) ที่ว่า ความสามารถ ผลงานประสบการณ์และทักษะต่าง ๆ ของผู้คนในท้องถิ่น รวมทั้งสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นมาจากวัสดุและทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น เพื่อนำมาใช้ในการดำรงชีวิตตลอดจนแก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยมีการประยุกต์ให้เข้ากับบริบทของท้องถิ่นถือว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างหนึ่ง สำหรับสาขาศิลปกรรมด้านงานประดิษฐ์ และด้านหัตถกรรม ส่วนใหญ่เป็นผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีมานานตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไปเป็นงาน ที่ต้องใช้ฝีมือในการผลิต มีการฝึกฝนฝีมือจนเกิดความชำนาญ เป็นงานที่ต้องมีความประณีต สวยงาม และต้องอาศัยความรู้ ประสบการณ์และความชำนาญของผู้ทรงภูมิปัญญาอย่างแท้จริง บางผลิตภัณฑ์หลังจากที่ได้รับการถ่ายทอดก็ได้ฝึกฝนลองปฏิบัติด้วยตนเอง มีการศึกษาค้นคว้า ลองผิดลองถูกจนชำนาญ ในการทำงานสาขาศิลปกรรม ด้านหัตถกรรม ได้แก่ งานสแตนเลสซึ่งเป็นกระบวนการถ่ายทอดความจากรุ่นสู่รุ่น และมีการได้พัฒนาต่อยอดจากขันลงหินที่ใช้วัสดุที่มีราคาแพงมาเป็นการใช้สแตนเลสในการผลิต การผลิตก็ง่ายกว่าและพัฒนาเป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่น่าสนใจตรงกับความต้องการของลูกค้าและตลาดในปัจจุบัน

3. ประเด็นเกี่ยวกับผลการถอดบทเรียนแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรีเพื่อการท่องเที่ยวบูรณาการสู่การจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา

ผลการถอดบทเรียนแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรีเพื่อการท่องเที่ยวบูรณาการสู่การจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย พบว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งจำนวน 15 ภูมิปัญญาสามารถบูรณาการสอดแทรกลงไปในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ได้ทั้งในรายวิชาพื้นฐาน

รายวิชาเพิ่มเติมและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยสามารถนำไปบูรณาการในสาระที่ 1 การอ่าน สาระที่ 2 การเขียน สาระที่ 3 การฟัง การดู และการพูด สาระที่ 4 หลักการใช้ภาษาไทย ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3 ทั้งนี้การดำเนินการดังกล่าวจะต้องอาศัยความร่วมมือของบุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียน เพื่อนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้ยังคงอยู่และไม่สูญหายไปจากสังคมไทย สอดคล้องกับ หทัยรัตน์ บุณโยปัษฎัมภ์ (2561, น. 66) ได้อธิบายว่าการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่ระบบการศึกษาของประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย นับเป็นวิธีการส่งเสริมและรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นมิให้สูญหายไปจากชุมชน นักเรียนนักศึกษาในระบบโรงเรียนได้เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การนำองค์ความรู้ในท้องถิ่นเข้ามาสอนสอดแทรกในทุกเนื้อหารายวิชา การเชิญครูภูมิปัญญาไทย ผู้รู้หรือเจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นวิทยากร การนำนักเรียนนักศึกษาไปทัศนศึกษาและฝึกงานในสถานประกอบการหรือในบ้านของผู้รู้หรือเจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่น การให้นักเรียนนักศึกษามีส่วนร่วมในการสำรวจข้อมูลท้องถิ่น ซึ่งรูปแบบการจัดการเรียนการสอนในลักษณะดังกล่าว จะทำให้นักเรียนนักศึกษาตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่บรรพชนได้สร้างสรรค์ไว้ เกิดความภาคภูมิใจและความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาท้องถิ่นของตนเองให้มีความเจริญทางด้านสังคมและเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการพึ่งตนเองและรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2561 กำหนดให้การจัดการศึกษาของชาติจะต้องทำให้เกิดผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ซึ่งเป็นคุณลักษณะของผู้เรียนอันเป็นผลเกิดจากการจัดการศึกษาที่มีคุณลักษณะ 3 ด้านคือ ผู้เรียนรู้ ผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรม และพลเมืองที่เข้มแข็ง โดยด้านผู้เรียนรู้กำหนดให้ผู้เรียนรักษ์และประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาไทยซึ่งเป็นกรอบผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2562 ก) ดังนั้นสถานศึกษาจึงควรให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ได้ศึกษาเรียนรู้ สอดคล้องกับงานวิจัยของวารี หอมอุดม (2553, น. 37) ได้อธิบายถึงการสืบทอดภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยเพื่อธำรงไว้ซึ่งความเป็นไทยควรดำเนินการ 6 ข้อดังต่อไปนี้ (1) ปลูกฝังและถ่ายทอดภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะในเด็กและเยาวชนเพื่อให้ตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญาไทย เช่น เพลงไทยเดิม การละเล่น การดนตรี เป็นต้น (2) รณรงค์เพื่อเป็นการปลูกจิตสำนึกให้แก่คนไทยได้ปฏิบัติตามวัฒนธรรมไทยอย่างจริงจังและต่อเนื่อง (3) สนับสนุนและส่งเสริมงานพิพิธภัณฑ์ระดับท้องถิ่น เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมท้องถิ่น (4) ส่งเสริมสถาบันครอบครัวให้เข้ามาเป็นสถาบันหลักในการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมไทย (5) หลักสูตรของสถานศึกษาในทุกระดับต้องกำหนดให้มีการเรียนการสอนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยเพื่อแสดงความเป็นไทย และ (6) ส่งเสริมให้มีการนำภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยเมาประยุกต์กับการตลาดเพื่อการผลิตและการเผยแพร่ให้นานาประเทศได้รู้จักภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยอย่างกว้างขวาง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

สถานศึกษาที่เกี่ยวข้องในเขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรีเพื่อการท่องเที่ยวควรศึกษาพิจารณาข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้ง 15 ภูมิปัญญาก่อนบูรณาการสอดแทรกลงไปในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย โดยในการบูรณาการนั้น ครูผู้สอนสามารถนำไปบูรณาการได้ทั้งในรายวิชาพื้นฐาน รายวิชาเพิ่มเติมและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้เหมาะกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละอย่าง โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถนำไปบูรณาการใน 1) การอ่าน 2) การเขียน 3) การฟัง การดู และการพูด และ 4) หลักการใช้ภาษาไทย และปรับให้เหมาะกับระดับชั้นของผู้เรียนรวมทั้งการนำไปประยุกต์ใช้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ ได้อีกด้วย

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยการถอดบทเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรีเพื่อการท่องเที่ยวบูรณาการสู่หลักสูตรสถานศึกษาเพื่อการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. ควรมีการวิจัยการถอดบทเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่นในอำเภอ และจังหวัดอื่นเพื่อบูรณาการสู่หลักสูตรสถานศึกษา

รายการอ้างอิง

เรไร ไพรวรรณ์. (2553). *คติชนและภูมิปัญญาไทย.* มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.

วารี หอมอุดม. (2553). *คุณค่าของภูมิปัญญา และวัฒนธรรมไทย และการสืบทอด.* http://www.kroobannok.com

วาสนา เพิ่มพูล. (2554). *รายงานการวิจัย การถอดบทเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ที่ยั่งยืนและนำไปสู่หลักสูตรสถานศึกษา กรณีศึกษา: ชุมชนในเขตธนบุรี กรุงเทพฯ.* มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.

สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์. (2564). *ทรัสต์เพื่อการลงทุนในอสังหาริมทรัพย์ แกรนด์ รอยัล ออคิด โฮสพีทาลิตี้ ที่มีข้อตกลงในการซื้อคืน*. https//market.sec.or.th

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2562ก). *รายงานผลการขับเคลื่อนมาตรฐานการศึกษาของชาติ ประจำปี 2562.* 21 เซ็นจูรี่.

สำราญ ผลดี. (2561). *ไทยศึกษา.* สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

หทัยรัตน์ บุณโยปัษฎัมภ์. (2561). *ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนา.* รุ่งเรือง.

อดิสรณ์ เรืองจุ้ย. (2550). *การศึกษาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของครูในการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตภาคกลาง.* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.